

Alıntı: "Hiçbir tutsaklıktan kurtulmak, bireyin kendi kendini maruz bıraktığı tutsaklıktan kurtulmak kadar imkansız değildir." (Soren Kierkegaard)

AŞILAMAZ SURLAR

İrade nedir? Kabaca ve eksik bir tanım da olsa farklı seçenekler arasından dış etkenler tarafından baskı altında kalınmadığı sürece özgür bir biçimde karar verme yeteneği denilebilir özgürlük için. Herhangi bir dış gücün etkisinde olmadan şeyler arasından seçim yapan bireye ise "özgür irade sahibi" diyebiliriz. Peki ya birey dış etkenlerle değil de "iç etkenler" ile kısıtlanırsa? Böyle bir bireye hala özgür diyebilir miyiz?

İnsanın özgürlüğü yaklaşık 2400 yıllık felesefe tarihi ve belkide bundan çok daha öncelerinden beri varolagelmiş bir konudur. "Özgürlük nedir, sınırlarını ne belirler?" "Bir kişiye özgür denebilmesi için gerekli olan şartlar nelerdir?" gibi sorular binlerce yıldır sorulmakta olan ve hala tatmin edici bir cevap alınamamış sorulardır. Pek çok farklı düşünür tarafından pek çok özgürlük tanımı ve özgürlüğün geçerli olması için gerekli olan şartlara ilişkin sorular ortaya atılmıştır ve bunlar arasında en ünlü olanlarından biri ise "Kilitli Oda" düşünce deneyidir. Bir kişi uyurken çok özlediği bir arkadaşının bulunduğu bir odaya taşınır ve kapı üstüne kitlenir. Kişi uynadığında çok sevinir ve odadan çıkmak yerine arkadaşıyla konuşmaya devam eder. Bu durumda kişi aldığı karar da özgür müdür? İstese de dışarıya çıkmayacaktır yani iradesinin seçtiği tercihi gerçekleştirme gücünden yoksundur. Bu düşünce deneyi üzerinde farklı görüşler olsa da bize sunduğu bir şey kesindir ki özgür seçim, içinde bulunulan şartlardan bağımsız bir şekilde gerçekleşemez. O zaman bireyin özgür olup olmadığına ilişkin önermelerde bulunmadan önce çevresini araştırmak mutlak bir gerekliliktir.

Aristo'nun dediği gibi "İnsan sosyal bir hayvandır.". Bizler toplum olmadan tek başımıza yaşayamayız. İlk doğduğumuz andan öldüğümüz ana kadar geçerlidir bu. Diğer bazı varlıkların aksine insanoğlu doğduğu anda tamamiyle savunmasızdır,yürüyemez bile. İşte tam o andan itibaren insan artık toplumun çitleri içerisinde kalmıştır ve bundan kurtulmak öyle kolay değildir. Kişi büyüdükçe ve etrafını inceledikçe öğrenmeye başlar, zihin dünyası genişler. Etrafındaki örüntüleri görür ve aklını kullanarak bu örüntüler arasında bağlar kurmaya çalışır. İlk başta basit şekilde başlayan bu bağlar zamanla daha kompleks hale gelmeye başlar. Hava kararınca uyku vaktinin yaklaştığı düşüncesi yerini yavaş yavaş havanın neden karardığı düşüncesine bırakır. Sabunun bizi temizlediği düşüncesi ise bunu nasıl başardığına bırakır yerini. Bireyin zihni kuvvetlendikçe sorgulamaya başlar. "Neden?" "Nasıl?"

"Ne amaçla?" gibi soruların gün yüzüne çıktığı bu andan itibaren kişinin seçim dönemi gelmiş bulunmaktadır. Kant'ın dediği gibi işler bu durum:"İnsan dünyayı anlamak istiyorsa önce onu kurmalıdır,hem de kendi içinde". İnsan duyuları ile tecrübe ettiği şeylerle doldurur boş tahtasını ve karşısına çıkacak yeni sorular için de bunlardan yararlanır. Yeni seçimlerini tahatsına kazıdığı önceki tecrübelerine göre yapar ve bu şekilde devam eder. Öncesinde karşılaşmadığı bir şey ile karşılaşır biraz bocalar ancak onu da özümstedikten sonra yolunda kaldığı yerden yeniden ilerlemeye başlar. Bütün bu olanlar hala toplumun çitleri içerisinde var olmaktadır ve toplumun bu seçimler üzerindeki etkisi ise yadısanamaz bir şekilde devasa boyutlardadır. Çünkü bireyin doğduğu anda itibaren sürekli bir biçimde içinde bulunduğu bu alan onun yaşadığı tüm olaylara da ev sahipliği yapar. Uzun yıllar boyunca içerisinde yer aldığı bu şartlar altında olgunlaşır insan. Tahtasına kazıdığı tecrübeleri artmaya başlandıkça zamanla çevresine bakış açısı da evrilir. İçinde büyüdüğü toplumun karakteristik yapısını daha iyi kavradıkça doğumundan itibaren kendisine istemli ya da istemsiz empoze edilen her şeyi daha yetkin bir kavrayış ile yorumlar ve geçmişinin yansıttığı ışık ile bunların doğruluğuna veya yanlışlığına dair bir cevap verir kendine. Bu olguları terk etmek veya tutunmaya devam etmek artık yetkinliğe ulamış olan bu bireyin elindedir. Bu kırılma anından itibaren ise yeni bir dönemin yükselişi gerçekleşir. Artık bir yol çizmenin vakti gelmiştir. Çitler artık ufukta görünmüş, onlara ulaşmak ve onları aşmak için gerekli olanlar kavranmıştır. Sırada ise ona ulaşmak için gerekli olan yolun çizimi kalmıştır. Tikellerden alınan cevaplar tümellerin kapısını aralamıştır bundan sonra. Kişi daha geniş düşünmeye, kararlarını verirken daha fazla şeyi göz önünde bulundurmaya ve ortaya çıkacak sonuçlar üzerine daha fazla kafa yormaya başlar. Tümellere yaklaştıkça inançlar gelişir. Çünkü artık şu ya da bu tikel varlıktansa onların asıl özünü taşıyanlara geçiş yapılmıştır. Yaptığı seçimlerden artık emindir çünkü öze ulaşmıştır. Diğer her türlü şey ondan türemiştir nasıl olsa ve artık daha ileri bir sorgulamaya gerek kalmamıştır. Tahtasını önüne sermiş ve onun sağladığı yolda yürüyerek çitlere ulaşmıştır. Kalan son şeyse kapıyı açmak ve tutsaklığından kurtulmaktır. Ve bunu da yaptı, dışarıya ilk adımını attı. Varlığının başlangıcından beri içerisinde bulunduğu çitlerden kurtulmuştu ve artık tüm çiftliği içinde bulunduran ovada istediği gibi dolaşabilmekteydi. Ancak bu durumda hayati öneme sahip bir soru çıkar karşımıza. Ya yanlış kapıdan çıkmışsa? Ya çıktığı yer bir bataklıktan fazlası değilse ve asıl ova çiftliğin diğer tarafında kalmışsa?

Bitmeyen savaşın başlangıcındadır artık bu "öze" ulaşmış birey. Bir yanda hayatı boyunca emekle tahtasına kazıdığı tecrübeleri öteki yanda ise mahiyetini bile anlayamadığı, tepesi sisler içindeki demirden bir dağ gibi duran "gerçekler" vardır karşısında. Yapılması gereken ne peki? İçerisinde inşa ettiği dünya çatırdamaya başalmıştır artık, hemen bir çözüm bulunamazsa geri dönüşü olmayan bir biçimde yıkılacak ve bireyin varlığını üzerine inşa ettiği her şeyi alıp götürecektir. Yapılacak son bir seçim kalmıştır bu anda. Kişi ya tahatsını parçalayacak ve yeni bir tanesini eline alacak ya da dağa sırtını dönecek ve tecrübelerinin muhafızlığını yaptığı inanç kalesine kapatacaktır kendisini. Bunların dışında belkide en iyi seçim gibi gözükse de tahtasını yeniden yapılandırılmak gibi bir şansı kalmamıştır artık.

Tahtaya kazınan kazınmış ve üstüne inanç mührü vurulmuştur bir kere. Tecrübelerini, seçimlerini, bilgilerini yani "benliğini" oluşturan tüm bu yaşanmışlıklarının değiştirilmesi, insanın o ana kadar ki tüm hayatının yanlış olduğu gerçeğiyle yüzleşmesini gerektirir ki bu mümkün olamaz. Bireyi birey yapan yaşanmışlıklarıdır, bugün olduğu kişi olmuşsa onlar sayesinde bu. Bunların değiştirilmesi, üzerinde oynanması veya en iyi tabirle bile karşısında duran bu "gerçeğe" uyarlanması bile kabul edilemez. Böyle bir durumda artık öncekiyle aynı birey değildir bu varlık. Bu durumdan yola çıkarsak ilk seçenek de mümkünlüğünü yitirmiştir, yeni bir tahtanın ele alınması yeni bir bireyin doğmasından başka bir şey değildir. Elde tek seçenek kalmıştır o zaman: Bir daha pecerelere bile yanaşmamak üzere yüksek duvarlı kalemize çekilmek.

Serüvenine çitlerin ardında başlamıştı insan. Büyüyüp gelişmiş, keşfetmiş ve keşfettiklerini anlamlandırmıştı. Küçük örüntüleri birleştirdikçe daha büyüklere onları birleştiren de onlardan büyüklere geçmiş; ilerlediği yolda çitlere, onu sınırlayan şeylere giderek yaklaşmıştı. Sonunda başarmış, içinde bulunduğu bu tutsaklık durumundan sıyrılmış ve gerçekliğe adım atmıştı. Ortaya çıkan sonuç ise kabul edilebilir değildi. Artık kişinin ne ilerleyebileceği bir yön ne de geri dönebileceği bir yer kalmıştı. Çitlere geri dönmek kesinlikle ihtimal dahilinde değildi, tüm hayatını onlardan kurtulmak için harcamıştı. İlerlemek ise zihninin kaldırabileceği bir ortam sunmuyordu kendisine. Geriye kalan tek yol ise arafta duran kalesinin içinde artık özgür olmadığı seçimler yapmaya devam etmektir. Bu ana dek hep kendi özgür iradesi ile hareket etmişti. Ya karşısında duran seçimlerden doğru olduğunu düşündüğünü seçmiş ya da hiçbirini doğru bulmayıp yeni olanaklar yaratmıştı kendine. Aslında denebilir ki şu anda bile hala özgür bir şekilde seçim yapmaktadır ancak artık aldığı kararlar kanı ve teriyle inşa ettiği, yüksek duvarları ve sağlam kuleleri ile onu koruyan kalesinin ona sağladığı alandan dışarıya çıkamayacaktır. Tıpkı çitlerin içindeki o ilk ana dönmüş gibidir. Birey üzerine kapatılan kapıyı açmayı başarmıştır. Ancak gökyüzünün ışığı gözlerini kamaştırınca odaya geri girmiş ve kapıyı tekrar kitlemiştir. Tutsaklıktan kurtulmak için harcadığı onca şeyden sonra yalnızca görüntüsü değişmiş olan yeni bir tutsaklığa birkamıştır kendini. Tek fark ise artık onu sınırlayan başkaları tarafından inşa edilmiş odundan çitler değil, hayatını adayarak kendi elleri ile yarattığı devasa kale surlarıdır. Bu durumun sonucunda ise olacak olan şey barizdir. "Özgür" olarak aldığı kararlar ile elde ettiği tecrübelerini tahtasına kazımaya devam eder kişi. Ama artık yeni bir kısmı kazıyamaz ve yalnızca önceden kazıdıklarının üzerinden geçmeye devam eder. Ta ki tahtasını tamamen o yana kadar.